

LLEGIR I FER PREMSA A L'ESCOLA

Els nens i les nenes com a lectors crítics i creadors d'informacions

Marta Rizo García
Catalina Gayà Morlà

L'escola és l'espai tradicional de socialització dels nens i nenes, de transmissió de valors i un dels àmbits on aquests aprenen a conviure amb la igualtat i la diferència. En el procés de socialització hi ha diversos agents implicats: l'escola, la família, els mitjans de comunicació, entre d'altres. Si bé tots tres espais són diferents, no podem parlar de processos diferenciats de socialització sinó d'una articulació de pautes de comportament i comprensió que transmeten cadascun d'ells.

Podem dir, sense cap dubte, que els nens i nenes avui dia estan en contacte constant amb la informació que generen els mitjans de comunicació. Les imatges de televisió, els comentaris que fan els pares sobre l'actualitat, el locutor de ràdio que senten al cotxe o, fins i tot, els rumors... tot és informació que els arriba d'una o una altra manera i que sovint es queda en paraules descontextualitzades i difícils d'entendre sense una explicació posterior. Fem la prova. Demanem-li a qualsevol nen d'entre set i dotze anys que ens expliqui què va passar a Nova York el passat onze de setembre. Els més petits parlaran dels xoc d'avions a unes torres. Els més grans potser relataran una història de bons i dolents i parlaran d'Ossama Bin Laden i de George W. Bush com a contrincants d'una guerra que no entenen. Quin és el paper de l'escola davant de fenòmens que els queden llunyans en l'espai però molt propers en els comentaris quotidians?

El professorat té una funció important en la comprensió d'aquests i altres fets per part dels alumnes. Cada nen arriba a l'escola amb les versions que ha sentit a casa i amb un bombardeig d'informacions i imatges que els fa difícil la comprensió. Es troben davant d'uns fets que no entenen, però que estan a les primeres planes de tots els diaris i en boca de tothom. L'escola esdevé un dels espais de discussió i de debat d'aquests i molts altres perquè. Els i les mestres han de treballar amb la curiositat de l'alumnat, han de fomentar que es facin preguntes i que siguin ells mateixos, de forma col·lectiva, els que intentin trobar algunes respostes. Per fomentar una lectura crítica de la informació cal, en primer lloc, entendre com treballen els periodistes i amb quina lògica ens presenten els fets.

Així, primer cal que fem una sèrie de comentaris sobre què és l'actualitat i com els nens la poden entendre. En aquest article proposem treballar diversos conceptes que poden ser útils per als professionals de l'educació a l'hora de treballar el paper de la premsa com a constructora

de realitats. Per una part, l'escola ha de fomentar que l'alumnat esdevingui lectors crítics davant els missatges periodístics i, per l'altra, pot fer que siguin alhora capaços de produir material periodístic.

La premsa com a constructora d'altres mons

La premsa narra històries, explica fets. Posa a l'abast de molta gent fets que han passat lluny de l'entorn més immediat. Ens acostava d'alguna manera a altres mons i ens els explica amb una lògica que pretén ser entenedora, però que a vegades fa que els fets esdevinguin petites ràfagues d'informació que formen un mosaic indesxifrable.

Agafem un diari i pensem com el llegim. Feim una ullada general a la portada i ens trobem amb sis o set temes que generalment no tenen res a veure els uns amb els altres: "El Govern aprova la nova Llei de Reforma Universitària"; "La Guàrdia Urbana desallotja els immigrants de Plaça Catalunya"; "La Borsa de Nova York baixa un 1,6%"; "S'inaugura el Museu de l'Infant a Figueres"; "Un milió de turistes es queixen dels retards dels avions a Son Sant Joan", etc. Així, ens trobem que en pocs minuts el lector ha viatjat per territoris i temàtiques molt diverses. Si l'exercici el continuem a través de tot el diari, veurem que el mosaic és encara més gran. Som davant d'una vuitantena de pàgines dividides en seccions –determinades per la línia editorial del diari-- que parcel·len la realitat que ens envolta.

Aquesta realitat és construïda i narrada per uns actors socials, els periodistes, que treballen a partir d'una agenda temàtica i unes formes de treball (rutines) molt similars en totes les redaccions. Si comparem diaris, trobarem que tracten gairebé cada dia els mateixos temes, i sovint de forma gairebé idèntica. Fins i tot, podem veure que molts escullen les mateixes imatges per il·lustrar els fets. Què ha fet que tots els diaris acabin parlant del mateix? I què fa que en molts casos la narració sigui semblant? Aquestes preguntes ens porten a parlar de diversos conceptes com són l'actualitat i les formes de treball dels periodistes i els punts de vista de les narracions.

- L'actualitat:

El món està en constant moviment, cada minut estan passant una infinitat de fets a llocs molt diversos. "Joan Martínez guanya els Jocs Florals"; "Es calcula que dos milions de nens llatinoamericans viuen al carrer"; "El Govern espanyol clausura els comptes corrents de les Gestores Pro-Amnistia"... De tots aquests temes, els diaris només en recullen alguns, els que consideren més importants segons els interessos de la pròpia empresa, dels seus lectors (molts

cops imaginaris) i de les persones que ocupen alts càrrecs dintre de la redacció. Així, el concepte d'actualitat és construït. A més, la uniformitat d'informacions fa que ens conformem un imaginari de fets i de gent que generen una visió retallada d'allò que esdevé al món.

Els infants sovint no són lectors directes de diaris; més aviat, en són consumidors a partir del que diuen els pares i senten al carrer. Treballar a l'escola el concepte d'actualitat implica, primer de tot, fer entendre als nens que els diaris no ens ho expliquen tot –sinó només una part- i que l'actualitat depèn de qui l'està narrant.

El món és divers i la premsa hauria de ser un reflex d'aquesta diversitat. La complexitat, la llunyania, el desconeixement i les limitacions pròpies de la manera de fer dels periodistes –una de les més importants és que sovint treballen en un temps limitat—són alguns dels elements que fan difícil poder oferir una visió completa i en profunditat de les realitats que presenten.

- Les formes de treball dels periodistes:

Quan un periodista arriba al matí a una redacció, es troba amb una agenda de temes molt variada (faxos que han arribat d'institucions, rodes de premsa, teletips d'agència, trucades de gent que vol explicar alguna cosa, etc.). De tot aquest ventall de temes n'haurà de seleccionar només alguns, aquells que siguin considerats com a notícies i que seran els que el lector llegirà l'endemà. Les formes de treball dels periodistes, sovint anomenades rutines, es poden definir com les estratègies i operacions que realitzen els professionals de la informació per convertir un fet en notícia. El periodista es posa en contacte amb unes fonts –amb les quals ja té un contacte previ– que li proporcionaran la informació necessària per entendre i explicar el fet. En altres casos, el periodista explica allò que ha vist directament al lloc dels fets. Es tracta d'un periodista de carrer, que està en contacte directe amb el fet que narrarà. Ens contarà allò que ha vist, o allò que ha percebut com a més important.

Tanmateix, en tots dos casos –sigui des de la redacció o bé des del lloc dels fets- els periodistes ens expliquen tan sols una part dels fets, aquella que més els ha interessat i cap a la qual han dirigit la seva mirada, sempre subjectiva.

L'escola com a promotora d'una lectura crítica de la premsa

Una lectura crítica de la premsa implica la participació activa i compromesa dels mestres. Han de ser ells els qui facin comprensible la tasca de la premsa com a constructora d'altres mons. Des de

l'escola, es pot treballar directament amb els diaris o revistes –de qualsevol àmbit geogràfic- i intentar veure tots els conceptes exposats anteriorment. L'alumnat podrà veure que el concepte d'actualitat és diferent al diari del poble i a un diari d'informació més general. Així mateix, si es fan exercicis amb la informació, s'apreciarà quin tipus de fonts s'utilitzen, i si la publicació reflecteix més informació sobre política, economia, successos, cultura, etc.

El mosaic de temes i de personatges que apareixen a la premsa configuren un món que poques vegades té a veure amb els infants i els joves, però de què aquests no en són aliens. La lectura crítica de la premsa suposa dotar d'explicacions de realitats en què no hi ha bons ni dolents; en què la diferència ha de ser vista i explicada com a font de riquesa cultural i social.

L'alumnat ha de ser capaç d'apreciar que un mateix fet es pot narrar de maneres i des de punts de vista molt diferents. Un exercici possible seria que diversos estudiants treballassin un mateix fet des de la seva manera de veure el món. El resultat serà sempre diferent i hi haurà tantes històries com nens i nenes s'hi hagin acostat.

Fer de periodistes

Tots, grans i petits, podem ser i som narradors d'històries. Els uns, els periodistes, es dirigeixen a una col·lectivitat i la seva feina té un ressó públic. Els mestres han de fer veure a l'alumnat que la tasca d'explicar fets està també al seu abast, no és tan llunyana com sembla. De fet, la majoria de les escoles tenen publicacions que recullen la veu dels estudiants. Aquests són creadors d'informacions sigui quin sigui l'abast de la publicació.

A l'escola s'ha de motivar la participació en la creació d'aquestes publicacions, ja que són un dels vehicles que poden fer visibles les seves opinions i preocupacions. És a través d'aquestes publicacions com s'apropa l'ofici de periodista als estudiants. A més, és la manera com es pot veure que aquella informació que ens presenten els mitjans legítims és molt diferent a la que ells poden crear.

Les publicacions escolars haurien de reflectir les preocupacions i l'actualitat més immediata, allò que està passant no només a l'escola, sinó també al barri i a la ciutat. Els conceptes d'actualitat i d'informació s'amplien: els infants i els joves poden iniciar un recorregut per altres camins, abans desconeguts, i fer-los propers i visibles. Parlar amb la gent del barri, exposar les seves preocupacions, interessar-se per tot allò que està passant a la ciutat, intentar

donar la seva opinió sobre temes diversos, etc., són algunes de les activitats que poden fomentar que un s'autopercebi com a narrador d'històries i fets i com a vehiculador de veus diverses.

A les publicacions escolars no s'haurien de restringir els gèneres, les formes de presentar històries. Si els mestres entenen aquestes publicacions com a vehicles d'expressió, han de motivar la creació de notícies, però també de contes, poemes, il·lustracions, caricatures, articles de queixa, etc. Són una finestra al món dels estudiants, des de la qual miren la realitat i, alhora, són mirats. Ens ajuden a entendre què i com pensen els alumnes, aspectes que sovint *el món dels adults* no té en compte.

La creació d'una publicació escolar ha de considerar els formats, la periodicitat, l'organització de les tasques, el públic, la distribució, entre altres aspectes. Pensar i organitzar un òrgan d'expressió pot esdevenir un joc de creació i un exercici de responsabilitat important per als que hi participin.

El llenguatge com a ideologia

Narrar realitats implica un exercici crític d'escollir en cada moment les paraules i construccions més adequades i entenedores. El llenguatge té poder per transmetre ideologies, maneres de veure el món, significats i sentits molt diferents. El discurs periodístic vehicula estereotips, imatges simplificades i simplificadores de les realitats que es construeixen. Sovint es critica que la premsa fa ús de mots i fórmules amb rerefons discriminadors, sigui per raons de sexe, ètnia, classe social, característiques físiques, etc.

El professorat ha de fer conèixer tots aquests aspectes del llenguatge i les implicacions que pot tenir. Així mateix, s'ha d'anar més enllà i fer que siguin els estudiants els qui s'adonin de l'efecte d'utilitzar determinades formes discursives a l'hora de narrar històries. L'ús d'aquestes és especialment perillós quan es narren fets que fan referència a altres cultures, a indrets llunyans i desconeguts per als nens. Treballar aquest tipus d'informació, implica una tasca de sensibilització prèvia, tant a l'escola com a l'àmbit familiar. Si el professorat fa despertar la curiositat i les ganes d'acostar-se a l'alteritat, l'alumnat plantejarà preguntes als pares, als germans, als amics, etc. Tot i així, l'escola no ha de ser l'únic lloc de trobada de respostes, també ha d'esdevenir un espai de preguntes inesgotables, un escenari de camins de curiositat.